

روش های ارزشیابی

اگر چه هر معلمی با توجه به صلاحدید و قدرت خلاقیت خویش، روش خاص خود را در ارزیابی به کار می برد، ولی به طور کلی روش های ارزیابی را می توان به سه دسته تقسیم کرد:

(الف) کتبی (نوشتاری): که بیشتر ارزیابی ها با این روش است. آزمون های کتبی نیز به دو شیوه ی تشریحی و تستی (عینی) برگزار می شوند که در شیوه ی اول گاهی پاسخ ها به صورت محدود است و گاه وسیع و گسترده، یعنی معلم به صورت تحلیلی پاسخ می طلبد. ارزیابی تستی نیز به چهار شکل صحیح غلط، چندگزینه ای، جورکردنی و کامل کردنی صورت می گیرد.

(ب) شفاهی (گفتاری): که محدود به مواقع خاص است. گاهی پس از آزمون کتبی، جهت کسب اطلاعات بیشتر آزمون شفاهی صورت می گیرد، مانند مصاحبه های بعد از آزمون کتبی که در برخی مؤسسات وجود دارد و گاهی اصل متن آموزشی با صلاحدید معلم به صورت شفاهی آزموده می شود تا قدرت تحلیل و بررسی و عمق دریافت فراگیر برای معلم ثابت گردد.

(ج) عملی: که مربوط به متن های خاصی می شود. در مواردی که سنجش افراد به کاربرد برخی وسایل و یا به عمل آوردن یک پدیده ی تجربی منوط است، از امتحان عملی استفاده می شود، توجه به امکانات موجود در یک مؤسسه ی آموزشی از نکات مهم در این نوع آزمون است.

روشهای مختلف ارزشیابی پیشرفت تحصیلی:

اغلب معلمان از ارزشیابی برداشتی محدود به انواع آزمون های کتبی و سوالات امتحانی دارند در صورتی که بسیاری از ارزشگذاری های معلمان بر اساس مشاهده فعالیت هایی است که شاگردان در درون مدرسه انجام می دهند مثل وقت شناسی، انجام دادن مطلوب فعالیت های آموزشی یا احساس عدم امنیت شاگردی با شاگردان دیگر مقایسه کردن یا وقتی درباره حس همکاری آنان در فعالیت های آموزشی قضاوت می کنیم و . . همه ارزشیابی هایی هستند که بر مشاهدات رفتار شاگردان در درون مدرسه و موقعیت های آموزشی استوار هستند .

پس اگر معلم خود را از قید ارزشیابی های کتبی و شفاهی معمول برهاند و روش های ارزشیابی را با روش های مختلف، عمق و محتوا ببخشد بیشتر می تواند به اعتبار روش ارزشیابی خود متکی باشد و به آن اطمینان کند. اگرچه روش مشاهده نیز معایب و محدودیت هایی همچون موقعیت های خاص هر شاگرد و تفاوت میزان ها و

مقیاس های مشاهده کنندگان مختلف دارد باید توجه کرد که ارزشیابی شاگردان در موقعیتی واقعی و با توجه به ویژگی های خاص خود صورت گیرد و باید به کلیه روش هایی که به نحوی ضریب اعتماد نتایج ارزشیابی را بالا می برد توجه کافی مبذول داشت.

پس در مواردی که تهیه آزمون های مناسب میسر باشد به کار گیری روش های آزمون بهتر است ولی نباید فراموش کرد که بسیاری از جنبه های مختلف رفتار شاگردان را نمی توان به مرحله آزمون های ساده تنزیل داد و باید آنها را در موقعیت واقعی سنجید.

دیگر روش های ارزشیابی :

معلم می تواند از مجموع روش های زیر یا آزمون های ترکیب شده (آزمون های موقعیتی) استفاده کند.

۱. ارزشیابی از طریق مشاهده:

الف) مشاهده از لحاظ تعمق و دقت:

- مشاهده سطحی: تکیه بر شناخت صفات ظاهری رفتار به صورت کلی و عمل و عکس العمل های آشکار فرد
 - مشاهده عمقی: کشف حقایق و واقعیت های درونی فرد
- ب) مشاهده از لحاظ خارجی یا داخلی بودن:
- تصویر خارجی (مشاهده رفتار های فرد در حین عمل): تحت تاثیر نظر ها و غرض های مشاهده کننده و تماس های محدود او واقع می شود.
 - تصویر داخلی (گزارش فرد از مشخصات و خصوصیات خود): دارای محدودیت های ناشی از خود شناسی و غلو یا احساس کهنتری و محدودیت های ناشی از پرده پوشی عیوب باشد.

ج) مشاهده از لحاظ موقعیت:

- موقعیت طبیعی: بررسی و ارزیابی شاگرد در موقعیت عادی
 - موقعیت مصنوعی: بررسی و ارزیابی شاگرد در موقعیتی که برایش به طور نامحسوس به وجود آورده ایم.
- د) مشاهده مستقیم و غیر مستقیم:

- مشاهده مستقیم: مشاهده و بررسی حالات رفتاری شاگردان به طور مستقیم که ممکن است در صورت آگاهی شاگرد از بررسی ، رفتار مصنوعی به خود گیرد.
- مشاهده غیر مستقیم: مشاهده و بررسی رفتار شاگردان در وضع طبیعی یا مصنوعی که افراد مورد مشاهده

نمی دانند در معرض ارزشیابی هستند.

محاسن روش مشاهده:

۱. دارای زمان نامعین است پس می تواند نشان دهنده فعالیت های طبیعی شاگردان باشد.
۲. تفاوت های فردی را مد نظر قرار می دهد.
۳. عدم آگاهی ارزشیابی شونده برای جلوگیری از رفتارهای مصنوعی
۴. قابلیت اجرایی برای همه گروه های آموزشی و سنی

محدودیت های روش مشاهده:

۱. به سبب دقت و هوشیاری مداوم ارزشیابی کننده این روش خسته کننده است.
۲. چون مستلزم صرف وقت است پس امکان بررسی دقیق و همه جانبه وجود ندارد.
۳. امکان ایجاد موقعیت مناسب برای همه شاگردان فراهم نیست .
۴. یکسان نبودن کیفیت برداشت و تغییر و تفسیر یک رفتار.
۵. امکان باز شناختن یک رفتار در رفتارهای ترکیبی ممکن نیست.

۲. ارزشیابی از طریق انجام دادن کار:

وقتی تغییرات ایجاد شده در شاگرد در حیطه روانی-حرکتی باشد از ارزشیابی از طریق انجام کار استفاده میشود که با ارزشیابی از طریق روش مشاهده کاملاً متفاوت است زیرا در این روش بر خلاف روش مشاهده شاگرد می داند که مورد ارزشیابی قرار می گیرد و شرایط ارزشیابی برای همه شاگردان یکسان است و معلم از طریق تغییرات انجام گرفته در عمل فرد و پیشرفت تحصیلی وی او را ارزشیابی می کند. در این روش مهارت و قدرت و سرعت عمل شاگرد مورد ارزشیابی قرار می گیرد و این روش همراه با روش های دیگر از ضریب اطمینان بالاتری برخوردار است.

محدودیت های روش انجام کار:

۱. بسیاری از ابعاد ذهنی و روانی شاگرد قابل سنجش نیست .
۲. نوع تعبیر و تفسیر نتایج برای معلمان مختلف، متفاوت است .
۳. حالات عمومی و شخصیت آزماینده در نتایج ارزشیابی اثر می گذارد .

۳. ارزشیابی از طریق آزمون شفاهی:

آزمون: وسیله ای است برای بررسی مشاهدات منظم معلم از رفتار شاگرد و تفسیر مشاهدات و تبدیل آن به مقیاس های عددی و طبقه بندی شده.

در ارزشیابی از طریق آزمون شفاهی پرسش و پاسخ هر دو به صورت شفاهی انجام می گیرد (مانند مصاحبه) و در صورتی که سوالات آن اندیشیده و مبتنی بر محتوای آموزشی و از قبل تهیه شده باشد و دور از هرگونه اغراض شخصی و ارفاق باشد می تواند بسیار مفید و دارای ارزش و اعتبار علمی باشد.

این آزمون وسیله خوبی برای سنجش معلومات، قدرت بیان، نظم فکری، فرم استدلال، تمرکز افکار و شناخت حالات درونی از نظر اضطراب و ترس است و زمانی کاربرد صحیح و بیشتری دارد که آزمون کتبی قادر به سنجش در آن زمینه نباشد.

محاسن روش ارزشیابی شفاهی:

۱. دارای ارزش تشخیص قوی است و می توان به علت اشتباهات شاگردان پی برد .
۲. چون این روش دارای باز خوردی فوری است پس به تشویق و تقویت انگیزش و یادگیری شاگرد کمک می کند .
۳. در این روش می توان مهارت های شاگردان را در رویارویی با با واقعیت ها به دقت سنجید.
۴. در تقویت قدرت بیان و استدلال شاگردان و اظهار نظر در حضور جمع و معلم مفید است.
۵. روش مناسبی برای شاگردان دوره آمادگی و سال های اول دبستان است که هنوز قدرت آزمون کتبی را ندارند.

محدودیت های روش ارزشیابی شفاهی:

۱. واهمه دانش آموزان از گفتن آنچه می دانند به علت نقص بیان.
۲. این روش به علت صرف وقت زیاد خسته کننده است و این خستگی تاثیر منفی روی دقت آزمایش دارد.
۳. چون مشاهده و ثبت پاسخ ها در حین پاسخ دادن دشوار است پس شاید بی دقتی و نظر شخصی وارد جریان ارزشیابی گردد.
۴. در مقایسه از نظر عینیت و اعتبار، ارزشیابی شفاهی نسبت به ارزشیابی های کتبی که شامل نوعی اثر دائم رفتار ارزشیابی شونده است. مزایای کمتری دارد.

۴. ارزشیابی از طریق آزمون کتبی:

آزمون هایی که شاگرد باید به آنها کتبا پاسخ گوید تا معلم بتواند با بررسی آنها شاگردانش را دقیق تر بشناسد. بیش از دویست نمونه آزمون در کتاب فرهنگ آزمون ها مطرح شده است. آزمون پیشرفت تحصیلی به دو قسمت کلی تقسیم می شود:

۱. آزمون های میزان شده
۲. آزمون های معلم ساخته

۱. آزمون های میزان شده (مانند آزمون هوش و استعداد):

در این نوع آزمون ملاک و معیار نسبی اندازه گیری مورد استفاده قرار می گیرد و تهیه این نوع آزمون مستلزم تخصص و وقت بسیار است. و ویژگی این نوع آزمون داشتن پایایی و اعتبار عملی بودن و نورم یا هنجار است. این آزمون ها همراه با راهنمای دقیق به وسیله ی موسسات دولتی یا خصوصی برای اندازه گیری پیشرفت تحصیلی دوره های تحصیلی معین تهیه و همراه با راهنمای دقیق در اختیار معلمان و آزمایش کنندگان قرار می گیرد.

۲. آزمون های معلم ساخته:

آزمون هایی که معلمان برای ارزشیابی تحصیلی شاگردان خود با هدف سنجیدن اندازه توفیق شاگردان در رسیدن به هدف های دقیق آموزشی تهیه کرده و در طول دوره آموزش یا پایان آن اجرا می کنند. این آزمون ها هم باید شامل ویژگی های آزمون های میزان شده (پایایی ، اعتبار ، عملی بودن) باشند. در این آزمون ها معیار و ملاک مطلق اندازه گیری به کار می رود.

تفاوت های آزمون میزان شده و آزمون معلم ساخته :

۱. آزمون های میزان شده در مقایسه با آزمون های معلم ساخته به زمان و تخصص بیشتر نیاز دارد و آزمون های میزان شده قبل از اجرا باید تست شود که دارای پایایی و اعتبار و هنجار باشد در صورتی که آزمون های معلم ساخته پس از هر بار اجرا، سهولت قابل تجدید نظر و اصلاح هستند.
۲. حاصل و نتایج آزمون های میزان شده مشخص و قطعی و قابل بررسی مجدد است و تابع نظر شخصی و نیست ولی آزمون معلم ممکن است دارای چنین ویژگی هایی نباشد.
۳. از آزمون های میزان شده برای مقایسه میزان پیشرفت شاگردان مناطق مختلف استفاده می شود در صورتی که آزمون های معلم ساخته چون با توجه به محتوا و هدف های ویژه دروس خاصی تهیه می شوند برای این

منظور خیلی مفید نیستند.

۴. آزمون های میزان شده به وجود داده های هنجاری اشاره دارد که برای معنی دار کردن نمرات آزمون هنجارهای لازم را تهیه می کنند در صورتی که در آزمون های معلم ساخته به دلیل عدم مقایسه بین گروه های شاگردان نیازی به هنجار و هنجار یابی ندارد .

۵. آزمون های میزان شده صورت علمی دارند و درباره گروه های مختلف سنی و تحصیلی مورد استفاده قرار می گیرند و بر اساس ملاک و معیار های علمی میزان می شوند پس دارای قدرت اجرایی ،پیش بینی و تشخیص کافی هستند در صورتی که آزمون های معلم ساخته چنین خصایصی ندارند.

تنظیم طرح و جدول دو بعدی ارزشیابی:

پیش نویس آزمون باید در قالب دو بعد زیر نوشته شود و در کنار یکدیگر قرار گیرد :

۱. تعریف هدف های مورد نظر در ارزشیابی: یعنی اینکه معلم باید مشخص کند که شاگردانش چه نوع اعمالی را باید انجام دهند تا معلوم شود که آنان دانش ،ادراک ،مهارت و طرز فکری را که او آموزش داده کسب کرده اند یا نه ؟

۲. مشخص کردن دقیق محتوا: تحقق هدف های مربوط به عمل و جریان ، وابسته به مشخص کردن دقیق محتوا است. سپس معلم باید تعیین کند که سوالات آزمون خود را به چه صورتی در میان هدف ها و عنوان های درس توزیع کند که به سه نکته زیر باید دقت کند:

الف) توجه به اهمیت مطلب خاص درسی و هدف های آن

ب) مقدار زمانی که صرف آموزش آن مطلب شده

ج) تعیین نوع آزمون بر اساس هدف ها ،محتوا و روش های تدریس

انواع سوال در آزمون معلم ساخته:

۱- آزمون عینی:

دراین آزمون هدف اندازه گیری توانایی شاگردان در باز شناسی مفاهیم و تعاریف درست است.

نمره گذاری دراین نوع آزمون مستقل از نظر و قضاوت شخص مصحح انجام می گیرد و پاسخ درست از بین پاسخ ها توسط دانش آموز انتخاب می شود.

انواع آزمون عینی:

۱. پرسش های چند گزینه ای (مثل سوال های چهار گزینه ای)
۲. پرسش های صحیح و غلط: عیب این نمونه سوال ها این است که اگر شاگردان تنها به این گونه سوال ها عادت کنند یادگیری آنها جزئی و سطحی و کم اهمیت خواهد بود.
۳. پرسش های جور کردنی: چند پاسخ در برابر چند سوال قرار می گیرد و شاگرد باید تعیین کند که کدام پاسخ مربوط به کدام سوال است ؟
 - ★ در اینگونه پرسش ها باید به نکات زیر توجه کرد:
 - (الف) تعداد پاسخ بیشتر از تعداد سوال باشد.
 - (ب) سوال و پاسخ ها باید کوتاه و ساده نوشته شود.
 - (ج) ترتیب پاسخ ها تصادفی و نامنظم باشد.
 - (د) سوال و پاسخ های مربوط به هم متجانس باشد.
 - (ه) طریقه جور کردن باید در دستور العمل آماده باشد.
 - ★ محدودیت پرسش های جور کردنی: تنها مفروضات را اندازه می گیرند و در آن امکان اندازه گیری بخش اعظم محتوا میسر نیست.
۴. پرسش های کامل کردنی: پر کردن جای خالی عبارات حذف شده توسط شاگرد
 - ★ نکات مهم در طرح پرسش های کامل کردنی:
 - (الف) عبارات حذف شده باید از ارکان و مفاهیم مهم جمله باشد.
 - (ب) در هر سوال نباید بیش از یک جای خالی گذاشته شود.
 - (ج) بهتر است جای خالی در وسط یا آخر جمله باشد (د) مفهوم هر جمله باید فقط با یک کلمه یا عبارت کاملاً معین و مشخص تکمیل شود.
 - ★ مزایای پرسش های کامل کردنی:
 - شاگرد را به تفکر و جستجو و کشف و میدارد و مجبور می شود که بر حافظه خود فشار آورد تا لغت یا عبارت مناسب را پیدا کند.
 - ★ محدودیت پرسش های کامل کردنی:
 - گاهی به جای کلمه مورد نظر لغت دیگر را نیز می توان در جای خالی قرار داد که مورد نظر مصحح نباشد پس

برای تصحیح به آگاهی و تفحص بیشتر نیاز دارد.

۵. پرسش های کوتاه پاسخ: همان پرسش های کامل کردنی است که به صورت جمله سوالی نوشته می شود که جواب آن یک یا دو کلمه یا یک عبارت کوتاه است. از این نوع پرسش ها می توان برای اندازه گیری معلومات لغوی، تاریخ های مهم، تطبیق علائم، معانی و مفاهیم اصطلاحات علمی، اطلاعات عمومی و غیره استفاده کرد.

❖ محدودیت پرسش های کوتاه پاسخ :

زمینه ای برای بروز ابتکار، طراحی و نظم فکری فراهم نیست و می تواند عادات نا مطلوبی در مطالعه به وجود آورد.

۲- آزمون های انشایی یا تشریحی:

رایج ترین نوع آزمون های معلم ساخته اند و برای اندازه گیری سطوح بالای هدف های آموزشی در حیطه شناختی مانند تحلیل، ترکیب و قضاوت ارزشیابی بسیار مفیدند.

❖ محدودیت های آزمون انشایی یا تشریحی:

۱. دخالت مصحح در تصحیح آزمون و کاستن از دقت و عینیت نمرات

۲. وقت گیر بودن تصحیح اوراق

۳. ممکن است شاگرد به علت ضعف نگارش نتواند آنچه را می داند به روشنی بیان کند.

۴. امکان سنجش در بسیاری زمینه ها مانند سرعت انتقال و انتخاب، آمادگی ذهنی و ... نیست.